

Opinia rozprawy doktorskiej Joanny Szewczykiewicz

„Polskie czasopisma z dziedziny nauk leśnych w światowych bazach danych oraz ich ocena na przykładzie czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa”, przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Materskiej, prof. UKSW i dr hab. Iwony Skrzecz, prof. IBL

Rozprawa doktorska składa się z 173 stron i zbudowana jest z 12 rozdziałów oraz wykazu literatury i załącznika nr 1, stanowiącego tabelaryczne zestawienie czasopism z zakresu leśnictwa znajdujących się w wykazie Centre for Science and Technology Studies.

Wstęp. Przedstawiono historyczny rozwój teorii, badań i narzędzi bibliometrycznych do oceny czasopism naukowych. Wyjaśniono pojęcia – naukometria, bibliometria, ocena parametryczna czasopism. Scharakteryzowano rozwój badań w tym zakresie w świecie i w Polsce oraz wykorzystywania różnorodnych wskaźników bibliometrycznych (liczba cytowani, Impact Factor, indeks Hirscha i innych) do oceny czasopism, oceny dorobku naukowego pracowników i instytucji naukowych oraz wyróżniania najbardziej wpływowych w danym środowisku czasopism, placówek naukowych i badaczy (6 stron).

Celem pracy, było ustalenie udziału polskich czasopism nauk przyrodniczych, w tym z nauk leśnych w światowych bazach danych; wyłonienie najbardziej wpływowych polskich czasopism leśnych; określenie przydatności metod oceny bibliometrycznej w odniesieniu do wybranych czasopism, przy uwzględnieniu światowych baz danych; analiza wymagań i procedur włączania czasopism naukowych do Journal Citation Reports na przykładzie czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa: Leśne Prace Badawcze i Folia Forestalia Polonica (ser. A – Forestry). Celem praktycznym badań było wypracowanie wskazań dla redakcji czasopism wydawanych przez IBL, aby mogły być włączona do bazy Journal Citation Reports oraz dla podniesienia rangi tych czasopism na forum międzynarodowym (2 strony).

Metodyka badań. Badania przeprowadzono w trzech etapach. Wytypowano 25 polskich czasopism przyrodniczych znajdujących się w zbiorach Biblioteki Instytutu Badawczego Leśnictwa, reprezentujących wydawców z różnych instytucji i placówek badawczych, uwzględniono przy wyborze również poczytności czasopism wśród użytkowników Biblioteki IBL. Analizowano udział wybranych czasopism w bazach Web of Science, Scopus, Index Copernicus i Google Scholar, z zastosowaniem liczby cytowani, wskaźnika Impact Factor, index Hirscha, indeks Egghe, Immediacy Index, Eigenfactor Article Influence Score, Source Normalized Impact per Publication, Scimago Journal Rank, Index Copernicus Value. W dalszym etapie przeprowadzono analizy porównawcze określające pozycję polskich czasopism przyrodniczo-leśnych na tle czasopism światowych oraz obliczono dla czasopism wydawanych przez IBL tzw. prognozowanego wskaźnika Impact Factor, czyli hipotetycznej wartości które mogłyby osiągnąć, gdyby były uwzględnione w bazie Journal Citation Reports (2 strony).

Czasopismo jako narzędzie komunikacji naukowej. Rozdział ten stanowi bardzo bogaty przegląd literatury i danych bibliometrycznych, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki: czasopism w nauce europejskiej, czyli od czasopism tradycyjnych do elektronicznego czasopisma otwartego; kamienie milowe rozwoju czasopism naukowych w Polsce, aż do końca XX wieku; czasopisma w modelu Open Access; udział i rola czasopism w komunikacji naukowej XXI wieku (21 stron). W rozdziale tym znajduje się wiele interesujących i przydatnych wiadomości i informacji dla wydawców i redaktorów czasopism naukowych.

Ocena bibliometryczna czasopism naukowych. Scharakteryzowano szczegółowo źródła danych bibliometrycznych (Web of Science, Journal Citation Reports, Scopus, Index Copernicus, Google Scholar). Zaprezentowano wskaźniki bibliometryczne stosowane w ocenie czasopism (Impact Factor, index Hirscha dla naukowców i czasopism, Index Egghe, Immediacy Index, Eigenfactor Article Influence Score, Source Normalized Impact per Publication, Scimago Journal Rank, Index Copernicus Value,

Google Scholar, Metrics, Publish or Perish, Standardowy wskaźnik wpływu czasopism). Omawiając w dysertacji poszczególne wskaźniki bibliometryczne oceny czasopism podawano sposoby ich wyliczeń, wykorzystywano bazy danych, zalety oraz wady, najczęstsze zastosowanie w naukometrii, kryteria selekcji jakie muszą spełniać oceniane czasopisma - (np. terminowość publikacji, język, analiza cytowani, narodowość i zróżnicowanie autorów artykułów i redaktorów pod tym względem. Podano przykłady miejsc w aktywności publikacyjnej Polski na tle innych krajów, ilość czasopism w Journal Citation Reports Science Edition w Polsce i innych krajach (nasz kraj jest pod tym względem na 10 miejscu), najwyższe Impact Factor w różnych dziedzinach nauki w bazie Web of Science (np. leśnictwo 3.762 w roku 2014), miejsce Polski w rankingach krajów według indeksu Hirscha w latach 1996-2006 (Polska zajmowała 11 miejsce w naukach fizycznych, 18 w chemii, 22 w naukach o roślinach i zwierzętach, gdzie prawdopodobnie mieści się znaczna część badań z zakresu nauk leśnych (41 stron).

Ocena parametryczna czasopism naukowych w Polsce, ocena Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Przedstawiono w tym rozdziale zmiany i kierunki ewolucji w wykazach czasopism naukowych MNiSZW w roku 2012, 2013, 2014 i 2015 r., zaliczanych do części A, B i C. Scharakteryzowano kryterium oceny czasopism w zależności od indeksacji w bazach danych, oceny eksperckie oraz POL-index i Polski Współczynnik Wpływu wprowadzony od 2012 r. do Systemu Informacji o Szkolnictwie Wyższym POL-on (18 stron).

Przegląd polskich czasopism z zakresu nauk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem leśnictwa. Około 60 tytułów czasopism wydano w latach 1782-1860, w których ukazały się artykuły dotyczące lasów, leśnictwa, łowiectwa i dziedzin pokrewnych. Przedstawiono tabelarycznie 48 czasopism z lat 1872-1880 poruszających tematykę leśną (niektóre o bardzo krótkiej żywotności). Następnie scharakteryzowano niektóre czasopisma o największej roli w zakresie upowszechniania wiedzy leśnej (Sylwan, Przegląd Leśniczy, Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Las Polski, publikacje PAU w Krakowie, Echa Leśne, Prace z Zakresu Nauk Przyrodniczych i Leśnych, Forestry Letters). Zaprezentowano historię czasopism naukowych wydanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa, poczynając od 1932 r., od ukazania się w ramach Serii C – Ulotki i wydawnictwa popularne, pracy Wandy Konopackiej „Osutka i jej zwalczanie”. Skoncentrowano się głównie na zmianach tytułu charakteru merytorycznego „Leśnych Prac Badawczych” oraz „Folia Forestalia Polonica” (9 stron).

Analiza bibliometryczna wybranych polskich czasopism przyrodniczych. Szeroko uzasadniono wybór 25 czasopism, które poddano szczegółowej analizie porównawczej na tle innych czasopism funkcjonujących na międzynarodowym rynku wydawniczym. Sprawdzono ich obecność w bazach Web of Science, porównywano Impact Factor i zmiany w czasie tego wskaźnika, liczbę cytowań, wskaźnik I_g, wskaźnik K; obecność w bazie Scopus, opublikowaną liczbę artykułów i liczbę cytowań, a także różnorodne wskaźniki bibliometryczne (SJR, SNIP, IPP, indeks Hirscha); analizowano dane bibliometryczne czasopism leśnych obecnych w indeksie Scimago Journal and Country Rank. Najwyższe wskaźniki bibliometryczne spośród polskich leśnych czasopism naukowych uzyskują w ostatnich latach „Dendrobiology” i „Sylwan”. Analizie poddano również czasopisma przyrodnicze znajdujące się w Index Copernicus oraz w Google Scholar, a także na listach Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Na zakończenie tego rozdziału jest zawarte podsumowanie analizy bibliometrycznej wybranych czasopism, z którego wynika, że czasopisma indeksowane we wszystkich liczących się bazach danych, spełniające wysokie wymagania formalne i merytoryczne mają większe szanse na liczne cytowania. Uzyskanie wysokiej rangi przez czasopismo jest argumentem przyciągającym licznych autorów artykułów, co z kolei sprzyja ugruntowaniu zdobytej przez czasopismo pozycji w środowisku naukowym. Indeks Hirscha różni się wielkością w zależności od zasobów bazy, na podstawie której jest wyznaczany, stąd należy podawać w tym przypadku o jaką bazę chodzi. W zasobach Biblioteki IBL nie znajdują się czasopisma przyrodnicze należące do ścisłej światowej czołówki w tym względzie. Najwyższy indeks Hirscha w latach 2010-2015 uzyskiwało czasopismo „Acta Theriologica”, spośród 25 wybranych czasopism przyrodniczych (23 strony).

Analiza bibliometryczna Leśnych Prac Badawczych. Analizowano zeszyty ukazujące się w latach 2000-2015. Stwierdzono, że są indeksowane przez 32 bazy i serwisy naukowe. Opublikowano w tym czasie 504 artykuły, średnio w roku 31, przygotowanych przez 896 autorów, z czego prawie 7% to autorzy zagraniczni. W 65 zeszytach tego czasopisma zacytowano 13892 pozycje literatury. Podano,

że 185 artykułów było cytowane 288 razy w czasopismach posiadających IF, z czego najwięcej cytowani, ponad 80 % było w wydawnictwach polskich. Impact Factor prognozowany wynosił w poszczególnych latach od 0,026 do 0,192 w roku 2015. W latach 2007-2009 MNIŚzW przyznało 6 pkt. Leśnym Pracom Badawczym, a w 2015 r. 13 pkt. Przedstawiono również dane bibliometryczne Index Copernicus i Google Scholar (4 strony).

Analiza bibliometryczna Folia Forestalia Polonica. To czasopismo jest indeksowane przez 28 baz i serwisów naukowych. Opublikowano w latach 2000-2015 222 artykuły, czyli średnio w roku 15, które były autorstwa 600 osób, z czego 34 % stanowili autorzy zagraniczni. W 2012 r. autorzy artykułów powoływali się na 845 pozycje literatury. Na podstawie Web of Science stwierdzono, że 185 artykułów było cytowane 319 razy. Prognozowany Impact Factor wynosił 0,053 do 0,178 w 2015 r. Przedstawiono dane bibliometryczne Folia Forestalia Polonica na podstawie bazy Scopus oraz Index Copernicus, Google Scholar, według punktacji MNIŚzW w latach 2008-2010 Folia FP otrzymywało 2 pkt., następnie punktacja wzrosła, aż do 14 pkt. W 2015 r. (8 stron).

Leśne Prace Badawcze i Folia Forestalia Polonica w Journal Citations Reports – rekomendacje. To rozdział o praktycznym znaczeniu dla wydawców, redakcji i autorów czasopism wydanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa. Przedstawiono tu konkretne działania redakcji w zakresie budowania strategii rozwoju czasopism, publikowania tekstów w Internecie, stosowania procedur recenzowania prac oraz zasad etycznych, co służy promowaniu czasopism i dążeniu do uzyskiwania jak największej liczby cytowań i wysokiej rangi międzynarodowej. Czasopisma te ubiegają się o Impact Factor i umieszczanie na liście A wykazu czasopism punktowanych przez MNIŚzW. Przedstawiono dynamiczne zmiany dotyczące odwiedzin stron internetowych obu czasopism w ostatnich latach.

Do ważnych stwierdzeń tego rozdziału i całej rozprawy należy, rekomendacja utrzymania publikowania w trybie Open Access, zwiększenie umiędzynarodowienia analizowanych czasopism, w tym zakresie recenzentów zagranicznych oraz uzyskanie większego grona autorów prac z krajów rozwiniętych. Słabą stroną tych czasopism jest na ogół niska cytowalność członków rad redakcyjnych i autorów, stąd potrzeba zapraszania do rad redakcyjnych i programowych osób o wysokiej pozycji międzynarodowej w swojej dziedzinie (na podstawie cytowalności prac). Rady programowe powinny być liczniejsze, ok. 20-25 osobowe, z licznym udziałem naukowców z krajów rozwiniętych, o dużej aktywności publikatorskiej. Stałym elementem dbałości o wysoką rangę czasopisma musi być mobilizacja środowiska naukowego do aktywności publikacyjnej (system zachęt, nagród i wyróżnień), działania w zakresie pozyskiwania większej liczby artykułów, dbałość o wysoki poziom merytoryczny i graficzny, marketing wydawnictw, promowanie najlepszych artykułów, monitoring i aktywne pozyskiwanie cytowań, regularność wydań. Leśne Prace Badawcze powinny ubiegać się o umieszczenie czasopisma w bazie Scopus. Oba czasopisma spełniają podstawowe kryteria Thomson Reuters, które są warunkiem indeksowania w Web of Science i otwierają drogę do aplikowania na listę Emerging Sources Citation Index (4,5 strony)

Podsumowanie i wnioski. Przedstawiono 17 stwierdzeń i wniosków wynikających z treści i analiz dokonanych w rozprawie. Najważniejszy z praktycznego punktu widzenia jest wniosek 16, w którym stwierdzono, że czasopisma IBL ubiegające się o Impact Factor konsekwentnie muszą zmierzać do zwiększenia udziału prac od autorów mających znaczącą pozycję na forum międzynarodowym; zwiększenia liczby naukowców w radach programowych do ponad 20 osób, głównie z krajów rozwiniętych; wzrostu liczby artykułów w poszczególnych zeszytach (wzrost objętości); rozwoju marketingu wydawnictw; promowania najlepszych artykułów; monitorowania i aktywnego pozyskiwania cytowań (6 stron).

Wykaz literatury zawiera 181 pozycji polsko- i obcojęzycznych. Rozprawa zawiera 47 rycin i 34 tabele oraz załącznik z wykazem 130 czasopism z leśnictwa znajdujących się w wykazie Centre for Science and Technology Studies (według danych z września 2014 r).

Uwagi

W rozprawie w stosunku do „Sylwana” i „Przeglądu Leśniczego” podano, że ukazują się odpowiednio od 1820 i 1876 do chwili obecnej (a nawet stwierdzono, że nieprzerwanie). Jest to

powiedzenie „na okrągło”, gdyż oba czasopisma miały długie przerwy (o czym autorka pisze), lepiej stwierdzać tylko „wydawany od 1820” i odpowiednio „ pierwszy numer ukazał się w 1876 r.”.

Na s. 103 jest stwierdzenie „Geneza powstania tego czasopisma wywodzi się ze Szkoły Szczególnej Leśnictwa utworzonej w 1818 r. przy Uniwersytecie Warszawskim”. Tak w niektórych publikacjach stwierdza się, choć w rzeczywistości, co szczegółowo opisał K. Heymanowski (2008), SSL powołano w 1816 r., półtora roku trwało poszukiwanie wykładowców, lokalu, pomocy naukowych i rekrutacja studentów (uczniów), naukę rozpoczęto w marcu 1818 r. Szczególna Szkoła Leśnictwa nigdy nie była przy Uniwersytecie Warszawskim (Szkoła Główna), uczelnie te były finansowane i podlegały różnym resortom. W SSL uczyli profesorowie Uniwersytetu (dzisiaj można by powiedzieć, że pracowali na 2 etatach), gdyż w ówczesnej 80 tysięcznej Warszawie nie było dostatecznej ilości wysokokwalifikowanych wykładowców. Szczegółowo opisano tę sytuację w wydanej przez PTL książce, z okazji 200-lecia utworzenia tej Szkoły „Szczególna Szkoła Leśnictwa 1816-1832” (Grzywacz A. red. 2016).

W rekomendacji oraz podsumowaniu i wnioskach można by dodać, że należy rozważyć potrzebę zmniejszenia ilości tytułów publikacji leśnych czasopism naukowych w naszym kraju, wydawanych przez uczelnie leśne, IBL oraz towarzystwa i stowarzyszenia. Ilość publikacji naukowych jest zbyt rozproszona, co utrudnia uzyskanie przez najlepsze czasopisma jeszcze wyższych rang w ocenach międzynarodowych. Nie jest to sprawa łatwa, o czym mówi się w środowisku naukowym leśników od wielu lat, ale w dobrze zrozumianym interesie całego środowiska powinno się do tego dążyć np. pod egidą Komitetu Nauk Leśnych i Technologii Drewna PAN, gdzie reprezentowane są wszystkie placówki naukowe i środowiska.

Wniosek

Rozprawa doktorska mgr Joanny Szewczykiewicz jest bardzo starannie przemyślaną i przygotowaną pracą. Zawiera bardzo szczegółowe dane o metodach i wynikach analiz bibliometrycznych czasopism przyrodniczych, w tym leśnych, ze szczególnym uwzględnieniem czasopism wydanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa: Leśne Prace Badawcze, Folia Forestalia Polonica. Praca jest dość trudna w lekturze ze względu na wielką ilość danych, liczb, wskaźników, tabel i wykresów oraz specjalistyczny język z zakresu naukometrii. Największym osiągnięciem praktycznym rozprawy są rekomendacje dla rad programowych i rad redakcyjnych, co powinny robić, na co zwrócić szczególną uwagę w dążeniu do uzyskania przez te czasopisma Impact Factor, a tym samym w dążności do uzyskiwania jak największej renomy w międzynarodowym środowisku naukowym. Rozprawa stanowi interesującą i pożyteczną lekturę dla członków rad redakcyjnych i rad programowych wszystkich czasopism naukowych i popularno-naukowych w Polsce, stąd należałoby wybrane fragmenty rozprawy opublikować w czasopismach. Nie mam uwag metodycznych, redakcyjnych i stylistycznych.

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa doktorska Joanny Szewczykiewicz „Polskie czasopisma z dziedziny nauk leśnych w światowych bazach danych oraz ich ocena parametryczna na przykładzie czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa” spełnia wymagania stawiane doktoratom według Ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (nowelizowana).

Stawiam wniosek do Rady Naukowej Instytutu Badawczego Leśnictwa w Sękocinie Starym o dopuszczenie Joanny Szewczykiewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Andrzej Grzywacz